

**BISKUP WILHELM PLUTA (1910–1986)
ŹRÓDŁA FORMACJI LITURGICZNEJ**

Tomasz Sałatka¹
Zielona Góra

Wstęp

Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II w punkcie 10 wskazuje, że liturgia jest źródłem i szczytem działalności Kościoła². Tak więc życie Kościoła jest wewnętrznie i zewnętrznie inspirowane przez liturgię i jednocześnie winno do niej prowadzić. Bogactwo tego stwierdzenia i jego konsekwencje skłaniają do refleksji i stawiania pytań w kontekście różnych aspektów liturgii, tak aby tę ważną dziedzinę chrześcijańskiego życia jak najlepiej przybliżyć człowiekowi. W tekście tym chciałbym wskazać na jeden z takich aspektów – na formację liturgiczną, i uczynić to w odniesieniu do biskupa Wilhelm Pluty, który był administratorem apostolskim administracji gorzowskiej, a później biskupem ustanowionej w 1972 roku diecezji gorzowskiej. Celem artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie o źródła formacji liturgicznej biskupa, który odwołując się do soborowej konstytucji o liturgii, podjął zadanie aplikacji postanowień Soboru Watykańskiego w celu przywrócenia liturgii właściwego

¹ Ks. mgr lic. Tomasz Sałatka studiował w Seminarium Duchownym Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej w Paradyżu i na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu, a także w Papieskim Instytucie Liturgicznym św. Anzelma w Rzymie; obecnie duszpasterz i katecheta w parafii Wniebowzięcia NMP w Gorzowie Wlkp.; prowadzi zajęcia w Diecezjalnej Szkole Organistów, jest moderatorem Diecezjalnej Diakonii Liturgicznej Ruchu Światło-Życie, członkiem Diecezjalnej Podkomisji Muzyki i Śpiewu Sakralnego, Diecezjalnej Komisji Liturgicznej i Zespołu Duszpasterzy Służby Liturgicznej; interesuje się teologią liturgii, teologią pastoralną, zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży, sportem i wędrówkami po górach; e-mail: saltom@wp.pl.

² *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 40–70.

miejsca w życiu Kościoła. Warto więc zadać pytanie, jaki wpływ wywarły na biskupa środowiska liturgiczne, które miał okazję poznać, od kogo uczył się wrażliwości liturgicznej i od kiedy dzieło ruchu liturgicznego było obecne w życiu przyszłego biskupa.

1. Rodzina i szkoła

Pierwszym miejscem realnej formacji religijnej i liturgicznej późniejszego biskupa W. Pluty była jego rodzina. W niej na szczególną uwagę zasługują rodzice, Piotr Pluta i Agnieszka z d. Szewczyk, którzy byli bardzo zaangażowani w życie religijne i tę relację przekazali swoim dzieciom. Ich duże znaczenie dla rozwoju religijnego Wilhelma jako pierwszych katechetów zaowocowało tym, że w jego późniejszej posłudze biskupa często przewijał się motyw roli rodziców w wychowaniu religijnym swoich dzieci właśnie w kontekście wpływu na przeżywanie, rozumienie i doświadczanie życia liturgicznego. Taka wizja rodziców, jako pierwszych katechetów, wydaje się oczywistą kontynuacją domowego doświadczania. To właśnie obecna w domu rodzinnym relacja do Mszy św. i różnego rodzaju nabożeństw kościelnych dawała młodemu Wilhelmowi wskazania, że w tej liturgicznej i paraliturgicznej przestrzeni człowiek może doświadczać niezwykłego spotkania z Bogiem. Ten zwyczajny przykład rodziców stał się pierwszą katechezą liturgiczną, opartą na solidnym przykładzie życia i na naśladowaniu tego przykładu. Nie można tu mówić jeszcze o systematycznej katechezie liturgicznej, ale raczej o dobrym klimacie religijnym. Ten właśnie klimat jest niejednokrotnie ważniejszy od samych przekazywanych treści religijnych i liturgicznych, gdyż to właśnie on znaczący zmysły dziecka na długie lata, a często już na całe życie.

W ten klimat rodzinnej modlitwy wpisane jest wydarzenie z 9 września 1923 roku, kiedy to kardynał August Hlond zawierzył Śląsk Najświętszemu Sercu Pana Jezusa³. Od tego momentu ta forma pobożności wpisała się na stałe w życie rodziny Plutów i przyszłego biskupa, a jej ukoronowaniem było wstąpienie po święceniach kapłańskich do wspólnoty Unii Apostolskiej Kleru, która w swoim statucie ma szczególne nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa⁴.

Rodzinny klimat nie był jedynym źródłem formacji liturgicznej w pierwszych latach życia Wilhelma. Nie mniej ważne środowisko tworzyli księża z rodzinnej

³ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 138.

⁴ Por. P. Socha, *Biskup Wilhelm Pluta – wierny duchowi Unii Apostolskiej Kleru*, „Notitiae” 1986, nr 13, s. 14–18.

parafii i ze szkoły, do której uczęszczał⁵. Ksiądz Franciszek Szulc, proboszcz parafii w Kochłowicach, ukazywał nie tylko istotną rolę teologii i religii w życiu człowieka, ale i polityki oraz kwestii narodowych⁶. Szczególnie znaczącą postacią był ksiądz Robert Josiński, katecheta szkoły, do której uczęszczał Wilhelm, wprowadzający swoich uczniów w problematykę relacji łaski oraz natury i tłumaczący formułę dogmatyczną: *gratia supponit naturam*. Odwołując się do niej, zwykł mawiać: „najpierw trzeba być dobrym człowiekiem, aby na tym fundamencie mógł budować Duch Św.”⁷. Ten szczegół z życia szkolnego może wydawać się mało ważny, ale trzeba zwrócić uwagę, że W. Pluta jako biskup diecezji bardzo akcentował formację ludzką i zaangażowanie człowieka w relację do całego życia sakramentalnego.

Innym elementem kształtującym życie liturgiczne W. Pluty był fakt przynależności w okresie szkolnym do Sodalicji Mariańskiej. Wspólnota ta, formując młodzież w klimacie ogłoszenia Jezusa Chrystusa Królem Wszechświata, pobożności maryjnej i zadań misjonarskich, w tym właśnie czasie włączyła w swoją formację kwestie ruchu liturgicznego⁸. Odbywało się to przez programową i systematyczną lekturę Mszału, w opracowaniu benedyktyna o. Gaspara Lefebvra⁹, i lekturę znanych prekursorów reformy liturgicznej, takich jak: Pius Parsch, Gaspar Lefebvre i Columb Mormion¹⁰. Nie zachowały się żadne świadectwa o wpływach tych tekstów na bp. Wilhelma, ale zapewne po zapoznaniu się z tą myślą odczuł on potrzebę zaangażowania się w refleksję nad tekstami liturgicznymi. W tym klimacie uczył się, że teksty liturgiczne mogą być realną strawą duchową i inspiracją w życiu codziennym.

Cała dotychczasowa formacja katechetyczno-liturgiczna W. Pluty miała zwyczajny przebieg, który był bliski wielu rodzinom na Śląsku. Rodzina, szkoła, przyjaciele i parafia – to również jego miejsca nauki relacji z Bogiem, którego

⁵ Tenże, *Z ludu wzięty*, „Aspekty” 1992, nr 1, s. 7.

⁶ J. Kołodziej, *Historia parafii Trójcy Przenajświętszej w Kochłowicach w l. 1925–1990*, Katowice 1991 [mps w Bibliotece WSSD w Katowicach], s. 40–49.

⁷ Por. S. Jaworecki, *Przepowiadanie Słowa Bożego w pasterskim posługiwaniu Ks. Biskupa Wilhelma Pluty w latach 1958–1986 ze szczególnym uwzględnieniem listów pasterskich. Studium historyczno-teologiczne*, Wrocław 1998 [mps pracy doktorskiej, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu], s. 26–27.

⁸ Por. P. Jura, *Il movimento liturgico e la «receptio» dell'evento conciliare in Polonia*, Padova 2002, s. 239.

⁹ G. Lefebvre, *Mszal Rzymski z dodatkiem nabożeństw nieszpornych. Przekład polski*, Bruges 1932.

¹⁰ [Redakcja], *Kronika krajowa*, „Misterium Christi” 1932–1933, nr 6–7, s. 201–202.

obecność była powszechnie wyznawana. Widać w nim już wtedy, mimo pewnych cech wspólnych dla religijnego środowiska Śląska, pewne charakterystyczne rysy osobiste: potrzebę formacji ludzkiej w relacjach religijnych, świadomość wagi nabożeństwa do Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz rys duchowości i formacji liturgicznej związanej z Sodalnością Mariańską. Te właśnie cechy w późniejszym czasie nabiorą szczególnych kształtów i wyznaczą kierunki jego pracy duszpasterskiej.

2. Seminarium i uniwersytet

W 1929 roku Wilhelm wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Katowickiej w Krakowie i został przyjęty na Wydział Teologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seminarium zostało utworzone na potrzeby diecezji katowickiej, wydzielonej z diecezji wrocławskiej w roku 1925. Jednak aż do roku 1929 klerycy tej nowej diecezji studiowali we Wrocławiu i mieszkali w tamtejszym seminarium. Ówczesny biskup Arkadiusz Marian Lisiecki przez lata szukał możliwości pozyskania miejsca dla kleryków nowo utworzonej diecezji¹¹. Udało się to dopiero po czterech latach, w 1929 roku. Obecność kleryków diecezji katowickiej w seminarium wrocławskim skutkuje tym, że zostają oni włączeni w nurt formacyjny tego seminarium.

Pracownikiem naukowym na Uniwersytecie Wrocławskim, na który uczęszczali klerycy, od 1923 roku był Romano Guardini, jeden z prekursorów ruchu liturgicznego w Kościele¹², a od stycznia 1926 roku w tym seminarium działało tzw. koło liturgiczne, podejmujące refleksję na temat liturgii, inspirowane przez myśl takich liturgistów, jak: Romano Guardini, Odo Casel i Pius Parsch¹³. W tym uniwersyteckim klimacie odnajdujemy też dwie postaci szczególnie ważne dla życia liturgicznego tamtego okresu na Śląsku – Franza Schuberta i Stanisława Staphana. Obydwaj w swoich pracach naukowych wskazują na liturgię, która powinna być przeżywana świadomie i aktywnie przez wszystkich uczestników, ponieważ wówczas może stać się prawdziwym źródłem chrześcijańskiego życia¹⁴.

¹¹ M. Kłakus, *Powstanie i rozwój seminarium Śląskiego w Krakowie*, w: J. Kupny (red.), *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne (1924–2004)*, Katowice 2004, s. 25–27.

¹² A. Młotek, *Teologia katolicka na Uniwersytecie Wrocławskim*, Wrocław 1998, s. 37.

¹³ J.J. Kopeć, *Formacja kapłańska i naukowa oraz kierunki badań nad liturgią ks. prof. Wacława Schenka*, w: H. Sobeczko (red.), *Profesor i duszpasterz. Księga pamiątkowa ku czci ks. W. Schenka*, Opole 1988, s. 38.

¹⁴ Por. P. Jura, dz. cyt., s. 100–101.

Całe to bogactwo refleksji i oddziaływań życia seminarium katowickiego zostało przeniesione do Krakowa w 1929 roku. I właśnie w tym roku do tego seminarium wstąpił W. Pluta.

W tym czasie Kraków miał już dość mocno rozwiniętą linię formacji liturgicznej, opartą na kilku odważnych prekursorach, którymi byli księża Jan Korzonkiewicz¹⁵ i Michał Kordel¹⁶ oraz benedyktyn Karol van Oost¹⁷. Na szczególną uwagę zasługuje postać M. Kordela, gdyż był on głównym promotorem ruchu liturgicznego w Krakowie i wykładowcą liturgii w seminarium, do którego uczęszczał W. Pluta¹⁸. Ci prekursorzy myśli liturgicznej ściśle ze sobą współpracowali i wzajemnie na siebie oddziaływali. J. Korzonkiewicz był profesorem M. Kordela, a K. van Oost, który formowany był w duchu reformy liturgicznej w benedyktyńskim klasztorze w Zevenkerker (Holandia), ciągle inspirował M. Kordela do wytrwałej pracy. Wielką zasługą M. Kordela jest to, że ukazywał swoim studentom liturgię jako rzeczywistość teologiczną, którą trzeba się zajmować i która domaga się szczególnej uwagi. Dlatego przygotował wiele artykułów dotyczących nowych prądów ruchu liturgicznego, publikując je w założonym przez siebie czasopiśmie „Mysterium Christi”¹⁹. Ukazywał w nich liturgię jako dzieło wspólnoty, podkreślał rolę języka narodowego i potrzebę aktywnego udziału osób, wynikającego z natury liturgii. Ważna wydaje się też dyskusja, jaka trwała w tym czasie między Sodalicją Mariańską, z którą związany był W. Pluta, a M. Kordelem. Wspólnota Sodalicji zarzucała M. Kordelowi, że wprowadza nowinki liturgiczne, nie respektuje w swoich publikacjach tradycji liturgicznej Kościoła i podważa rolę pobożności ludowej, wskazując liturgię jako miejsce uprzywilejowane w duchowości Kościoła. Tej dyskusji przyglądał się młody seminarzysta.

Ukazując rys formacji liturgicznej kleryka Wilhelma, nie można zapomnieć o jego pobożności indywidualnej, która związana była z przeżywaniem Mszy św. czy z adoracją Najświętszego Sakramentu, co kształtowało w nim pragnienie służby tylko Bogu i czynienia wszystkiego dla miłości Bożej²⁰. W młodym seminarzyście rodzi się duchowość oparta na pobożności eucharystycznej

¹⁵ Tamże, s. 67.

¹⁶ Tamże, s. 66.

¹⁷ P. Szczaniecki, *Ojciec Karol van Oost*, Tyniec 1990, s. 46.

¹⁸ Por. J. Sroka, *Apostolstwo liturgiczne ks. Michała Kordela w „Mysterium Christi”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1976, nr 29, s. 221–227.

¹⁹ S. Koperek, *Ks. Michał Kordel w kontekście polskiego ruchu liturgicznego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1988, nr 2, s. 136–155.

²⁰ P. Socha, *Z ludu wzięty*, s. 8.

i pobożności związanej z założeniami Unii Apostolskiej Kleru, której członkiem W. Pluta stał się zaraz po święceniach kapłańskich. Warto zwrócić uwagę, że Unia Apostolska w jakiś szczególny sposób nie związała się z ruchem odnowy liturgicznej, ale kształtowała swoich członków przez modlitwę myślną, rozważanie Pisma Świętego, nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa i pobożność eucharystyczną²¹.

Na tym etapie formacji W. Pluty widać, że po raz pierwszy tak wyraźnie spotkał się z ruchem odnowy liturgicznej, ale – jak się wydaje – wybrał jednak bardziej tradycyjny sposób przeżywania swojego kapłaństwa, w nurcie Unii Apostolskiej Kleru. Mimo tego wyboru w swoich poszukiwaniach naukowych, już jako kapłan i biskup, nie zamknął się w tradycyjnym duszpasterstwie, ale poszukiwał ciągle nowych dróg dotarcia do człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem troski o życie sakramentalne.

3. Kapłaństwo

W swojej pracy duszpasterskiej młody ks. Wilhelm skoncentrował się głównie na pracy z człowiekiem w jego konkretnych potrzebach życiowych. Życie sakramentalne, głoszenie Słowa Bożego i nauczanie katechetyczne to codzienność, która zajmowała go w całości. Z biegiem lat posługi przełożeni coraz bardziej dostrzegali w nim talenty pedagogiczne i zlecali różne zadania na płaszczyźnie naukowej. Trudno szukać w tym początkowym okresie kapłaństwa jakichś szczególnych odniesień do ruchu liturgicznego. Można tylko zwrócić uwagę, że jego ciągła formacja duchowa i intelektualna była osadzona na poszukiwaniach w różnych dziedzinach teologicznych i świeckich. W aktach personalnych odnajdujemy liczne prośby kierowane do kurii o pozwolenie na korzystanie z tekstów teologów protestanckich, jak też z pism Karola Marksa i Włodzimierza I. Lenina²².

W 1950 roku ks. W. Pluta został powołany do założenia kolegium, które miałooby na celu formację neoprezbiterów i w którym nowi księża mogliby być wdrażani w pracę duszpasterską. W wykazie zajęć wyznaczonych przez ks. Wilhelma znajdujemy teologię moralną, prawo kanoniczne, Pismo Święte, katechetykę, pedagogikę, homiletykę, fonetykę i administrację. Zajęcia z liturgii zostały umieszczone w dziale „administracja”. Ksiądz Wilhelm pisał: „W administracji

²¹ Tenże, *Biskup Wilhelm Pluta...*, s. 14.

²² Archiwum Kurii Gorzowskiej w Zielonej Górze, nr 11/1937, 12/1937, 14/1937, 15/1938, W. Pluta, Akta personalne, Listy do kurii Katowickiej.

umieszcza się wykłady z liturgiki praktycznej, maszynopisu i buchalterii²³. Jak widać, w ujęciu tym liturgia nie otrzymała nowego wymiaru, właściwego dla ruchów odnowy liturgicznej, ale została ukazana w wymiarze typowo pastoralnym i prawnym. Głównymi podręcznikami teologicznymi, z których korzystał ks. Pluta, były dzieła teologii dogmatycznej Michaela Schmausa²⁴ i teologia ascetyczna Adolfa Tanquereya²⁵, na co wskazuje w wywiadzie biskup pomocniczy diecezji zielonogórsko-gorzowskiej Paweł Socha²⁶. Należy zaznaczyć, że A. Tanquerey w swoim podręczniku ukazywał życie liturgiczne jako mocno zindywidualizowane, oparte na zewnętrznym rycie. Podkreślał również, że liturgia wytwarza łaskę, co jest jej głównym zadaniem²⁷. Taki sposób patrzenia na liturgię krytykował Salvatore Marsili, jeden z prekursorów ruchu liturgicznego w Kościele, który odnosząc się bezpośrednio do Tanquereya, pisał: „w takiej liturgii lud nie jest kimś innym jak tylko podmiotem pasywnym. Przez to ma on tylko relację prawną do liturgii i traktuje ją w większości jak wszystkie prawa w wymiarze czysto zewnętrznym. Przez co Msza św. staje się miejscem, w którym widzi się przede wszystkim ceremonię i ogólnie mówi o oddawaniu Bogu czci w wymiarze zewnętrznym”²⁸. Jak widać, ks. Wilhelm, jakkolwiek zaangażowany bardzo we własne życie duchowe i formację swoich wychowanków, nie wykazuje silnego odniesienia do ruchów liturgicznych, a nawet można zaryzykować stwierdzenie, że pozostaje daleko od tego nowego spojrzenia na życie Kościoła.

W kwietniu 1952 roku, poprzez powołanie do komisji liturgicznej swojej diecezji, ks. Wilhelm zostaje bardziej bezpośrednio zaangażowany w życie liturgiczne²⁹. Zgodnie z zaleceniami encykliki papieża Piusa XII *Mediator Dei* z 1947 roku komisja zajmuje się tłumaczeniem i publikowaniem teksów liturgicznych, organizowaniem kursów liturgicznych i angażowaniem ludu w czynny udział w liturgię Kościoła. Niestety, brak w archiwach kurii jakichkolwiek informacji, w jaki sposób pracowała ta komisja.

²³ Archiwum Kurii Gorzowskiej w Zielonej Górze, sygn. 29, nr 5, W. Pluta, Akta personalne, Listy do J.E. Najprzewielebniejszego Księdza Infulata Jana Piskorza Ordynariusza Diecezji Stalino-grodzkiej, 25 IX 1954.

²⁴ M. Schmaus, *Katholische Dogmatik*, München 1940.

²⁵ A. Tanquerey, *Życie duchowe – traktat o teologii ascetycznej i mistycznej*, Tournai 1930.

²⁶ P. Socha, Wypowiedź udzielona T. Sałatce 15 IX 2006 roku w Zielonej Górze.

²⁷ A. Tanquerey, *Teologia ascetyczna i mistyczna*, Kraków 1928, s. 216–252.

²⁸ S. Marsili, *Liturgia. Momento nella storia della Salvezza*, „Anamnesis” 7/1, B. Neumheuser, S. Marsili, M. Augé, R. Civil (ed.), Genova 2001, s. 60.

²⁹ J. Myszor, dz. cyt., s. 104–136.

Nauczanie papieskie jest ważnym źródłem inspiracji dla działalności liturgicznej ks. W. Pluty. Kiedy pisał artykuł o założeniach pastoralnych pracy duszpasterskiej, analizując dzieła Franza Xaviera Arnolda, swoje wnioski i sugestie w odniesieniu do liturgii opierał na nauczaniu papieża Piusa XII i jego encykliki *Mediator Dei et hominum* oraz *Mystici Corporis Christi*³⁰. Wspomina o potrzebie aktywnego uczestnictwa wiernych, o potrzebie homilii liturgicznych, formacji liturgicznej, znaczeniu śpiewu liturgicznego i tekstów liturgicznych oraz o tym, że księża przed Mszą św. powinni wyjaśniać wiernym znaczenie i sens liturgii.

W 1958 roku W. Pluta otrzymuje propozycję podjęcia wykładów z teologii pastoralnej na KUL-u w Lublinie. Podejmuje to wezwanie pod warunkiem, że najpierw będzie mógł pogłębić znajomość tematu w znanych centrach pastoralnych Europy Zachodniej: we Fryburgu u prof. Xaviera Hornsteina, w Tybindze u prof. Franza Xaviera Arnolda oraz w Louvain³¹. Spojrzenie na kwestię liturgii w tych centrach jest zróżnicowane. W Tybindze jest ona traktowana jako istotny element źródła życia chrześcijańskiego, co zostało już wypracowane przez profesora Johanna Adama Möhlera w XVIII wieku i dawało możliwość pogłębionej refleksji nad liturgią³². We Fryburgu liturgikę traktowano jak dziedzinę pomocniczą, postrzegając ją w kontekście katechezy i teologii pastoralnej³³. W Louvain za sprawą prekursora ruchu liturgicznego w Europie Lamberto Beauduina organizowano kursy, szkolenia, sympozja, aby wdrożyć nowe spojrzenie na liturgię³⁴. Kierunek poszukiwań, który chciał podjąć ks. Wilhelm, wskazuje na konieczność zetknięcia się z silnym prądem odnowy liturgicznej, obecnym szczególnie w Louvain.

4. Biskup

Posługa ks. W. Pluty jako wykładowcy musiała zostać przerwana wraz z nominacją biskupią, której dokonał papież Pius XII 8 lipca 1958 roku. Nie spo-

³⁰ W. Pluta, *Założenia pastoralne z odniesieniem do dzieł F. Arnolda z Tübingen*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1959, nr 1, s. 103–116.

³¹ Archiwum Kurii Gorzowskiej w Zielonej Górze, sygn. 29, W. Pluta, Akta personalne. Listy Jego Magnificencji ks. prof. dr. Mariana Rechowicza, 28 IX 1957.

³² J.J. Flores, *Wprowadzenie do teologii liturgii*, Rzym 2004, s. 40.

³³ M. Midili, *Teologia pastoralna w praktyce*, Rzym 1985, s. 60–62; B. Seveso, *Zbudować Kościół. Teologia pastoralna ze swoimi problemami*, Turyn 1982, s. 79–98.

³⁴ I.H. Dalmais, *Storia della liturgia: riti e famiglie liturgiche*, w: A.G. Martimort (ed.), *La Chiesa in preghiera*, 1/4, Brescia 1987, s. 93.

wodowało to jednak zamknięcia się na naukę, a wręcz przeciwnie – zwiększyło potrzebę poszukiwania, aby jak najlepiej przybliżyć Boga ludziom. W swoich pracach czerpał z wcześniejszych doświadczeń naukowych i pastoralnych. Inspirowany modlitwą, nauką, doświadczeniem osobistym, w którym widział konkretnego człowieka, wyznaczał też nowe kierunki pastoralne³⁵. Widać to bardzo wyraźnie w tekstach odnoszących się do Eucharystii, w których już przed soborem pisał o aktywnym uczestnictwie wiernych³⁶. W tym eucharystycznym nurcie warto zwrócić uwagę na silny akcent położony na wspólnotę braterską, która staje się miejscem celebracji. Biskup podkreślał bardzo wyraźnie potrzebę sprawowania Eucharystii dla poszczególnych ulic, dla małych grup, tak aby ludzie nie byli anonimowi, ale stali się realną wspólnotą osób i dzięki temu aktywniej tworzyli wspólne dzieło, jakim jest liturgia³⁷.

W tym poszukiwaniu nowych kierunków ważne wydarzenie stanowi Sobór Watykański II³⁸, który był dla niego istotnym doświadczeniem powszechności Kościoła oraz nowych kierunków teologicznych i duszpasterskich. W swoich dziennikach opisuje pokrótce spotkania z biskupami z całego świata i teologami, takimi jak m.in. Jean Danielou, Karl Rahner, dyskusje, wymianę doświadczeń, które budowały w nim nową wizję teologii współczesnej³⁹. Kiedy na soborze dyskutowano o liturgii, choć był obecny na sali obrad, nie zabierał głosu. Jedynym śladem obecności biskupa, który odnajdujemy w jego notatkach, jest zapisanie liczby głosów w czasie głosowania nad konstytucją o liturgii, czego nie robił w przypadku żadnego innego głosowania⁴⁰. Warto też podkreślić, że w swoim pierwszym wystąpieniu 5 grudnia 1962 roku, omawiając sprawę apostołstwa,

³⁵ Trzeba zwrócić uwagę, że takie spojrzenie, które ma na uwadze przede wszystkim człowieka, wynika z ogólnego nurtu teologicznego w Polsce, o czym pisał I. Dec, podkreślając, że nasza teologia jest mało akademicka, a bardziej praktyczna, obecna w dziełach twórców świeckich, łącząca dwa nurty teologiczne – wschodni i zachodni, oparta na pobożności maryjnej. Zob. I. Dec, *Teologia na Śląsku po II wojnie światowej*, w: A. Brenk (red.), *Sursum Corda. Księga jubileuszowa ku czci księdza Biskupa Adama Dyczkowskiego*, Zielona Góra 2002, s. 311–324.

³⁶ W. Pluta, *Porządek aktywnego uczestnictwa wiernych we Mszy św.*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1961, nr 3, s. 143–144.

³⁷ W. Pluta, *List z 11 listopada 1970 roku o tworzeniu „człowieka w Chrystusie” we wspólnocie braci*, w: tenże, *Abyśmy byli jedno*, Gorzów 1985, s. 138–139.

³⁸ Bp Wilhelm był obecny dwa razy na Soborze Watykańskim II: od 11 listopada 1962 r. do 4 stycznia 1963 r. i od 13 września 1964 r. do 22 października 1964 r. Przemawiał w auli trzy razy, dwa razy w imieniu swoim, a raz w imieniu Episkopatu Polski. W. Pluta, *Dziennik soborowy*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1963, nr 6, s. 116–120; tenże, *Dziennik soborowy*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1965, nr 4, s. 79–91.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tenże, *Dziennik soborowy*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1963, nr 6, s. 119.

wskazał, że życie duchowe i ascetyczne człowieka jest źródłem apostołstwa⁴¹. Biskup Wilhelm, zainteresowany reformą liturgiczną i jej znaczeniem, podkreślał jednak, że nie wyczerpuje ona całej działalności Kościoła, o czym mówi też Konstytucja o liturgii świętej w punkcie 10. Dlatego podkreślił, że Kościół musi być zbudowany na Słowie Bożym, które buduje wspólnotę Kościoła, na chlebie Bożym, który buduje wspólnotę kultu, i na miłości Bożej, która z kolei buduje wspólnotę miłości⁴². Wszystkie te trzy elementy muszą współgrać, aby skutecznie budować Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa. Takie spojrzenie jest konsekwencją całej teologicznej wizji biskupa, która zasadza się na duchowości indywidualnej, opartej na adoracji, medytacji. Słuszność takiego wnioskowania potwierdza bp P. Socha, według którego bp W. Pluta bardzo cenił indywidualną modlitwę za pomocą *Liturgii Godzin*, ponieważ mógł w tym czasie kontemplować teksty liturgiczne⁴³.

Formacja bp. W. Pluty opierała się na Piśmie Świętym oraz na tekstach J. Schmitta, św. Jana od Krzyża, św. Teresy z Ávila, Karla Rahnera, Hansa Ursa von Balthasara, Gastona Courtoisa. Miał też szczególne nabożeństwo do św. proboszcza z Ars Jana Marii Vianney'ego, od którego nauczył się częstej adoracji Najświętszego Sakramentu. Ta praktyka była dla niego tak normalna, że licznych gości odwiedzających go w gorzowskiej rezydencji zapraszał często do kaplicy na adorację, tłumacząc przy tym, że tylko Jezus Chrystus jest prawdziwym właścicielem tego domu⁴⁴. W kontekście soborowym i różnych zmian liturgicznych trzeba zauważyć, że biskup miał swoje zdanie i z pewnych kwestii nie rezygnował, zwłaszcza jeżeli chodzi o Eucharystię. W okólniku diecezjalnym można odnaleźć szczególnie tekst o dziękczynieniu po Mszy św., który wydaje się odpowiedzią na wątpliwości niektórych księży. „Sobór nie zaprzeczył realnej obecności Chrystusa w Eucharystii i dlatego trzeba mieć szacunek dla komunii św. i należyć dziękować Bogu”⁴⁵. To samo biskup powtórzył w książce dla kapłanów,

⁴¹ *Acta Synodalis Sacrosanti Concilii Oecumenici Vaticani II*, 3/4, Città del Vaticano 1974, s. 166–168.

⁴² W. Pluta, *Rozważania w Wielkim Poście 1967 roku* [mps w posiadaniu autora], Gorzów Wlkp. 1967.

⁴³ P. Socha, Wywiad udzielony T. Salatce 20 IV 2007 roku.

⁴⁴ R. Harmaciński, *Posługa pasterska Biskupa Wilhelma Pluty w Diecezji Gorzowskiej (1958–1986)*, Wrocław 1994, s. 42.

⁴⁵ W. Pluta, *Dziękczynienie po Mszy św.*, „Wiadomości Kościelne Kurii Gorzowskiej” 1976, nr 7, s. 25.

odwołując się do nauczania Piusa XII i wskazując, że nie ma żadnego konfliktu między dziękczynieniem osobistym a Eucharystią⁴⁶.

Biskup W. Pluta, mimo że zrezygnował z wykładów na KUL-u po nominacji biskupiej, pozostawał w łączności ze środowiskiem pastoralistów lubelskich. Szczególne relacje łączyły go z ks. Franciszkiem Blachnickim, założycielem Ruchu Światło-Życie, który był bardzo mocno zaangażowany w promocję formacji liturgicznej kapłanów po soborze⁴⁷. Ta wyjątkowość relacji brała się stąd, że pochodzili z tej samej diecezji i mieli podobne zainteresowania pastoralne, które realizowali na płaszczyźnie naukowej. Ksiądz Blachnicki po soborze był członkiem Lubelskiego Zespołu Liturgistów, którzy prowadzili w Polsce dwudniowe kursy o odnowionej liturgii Mszy św.⁴⁸ W diecezji bp. W. Pluty takie kursy odbyły się w Paradyżu w dniach 29–30 marca 1967 roku. Kontynuacją tej współpracy była działalność Diecezjalnego Instytutu Pastoralnej Formacji Duchowieństwa, będącego filią Studium Pastoralnego Instytutu Teologii Pastoralnej KUL. Zajęcia w instytucie cieszyły się dużym zainteresowaniem – w latach 1970/1971 uczestniczyło w nich 267 osób⁴⁹. Zajęcia dotyczące duszpasterstwa liturgicznego w Gorzowie prowadził ks. F. Blachnicki.

Ważną inspirującą dla biskupa była działalność Episkopatu Polski, który wypracowywał wspólne stanowisko odnośnie do liturgii, a następnie konsekwentnie i skrupulatnie je realizował. Charakterystyczną cechą wykonywania postanowień soborowych była koncepcja stopniowego i rozważnego wprowadzania reform liturgicznych⁵⁰. Episkopat Polski, a w tym i bp W. Pluta, realizował postanowienia reformy liturgicznej, ale zawsze robiono to z uwzględnieniem polskiego kontekstu⁵¹.

⁴⁶ Tenże, *W trosce o życie wewnętrzne*, Poznań–Warszawa 1980, s. 199–207.

⁴⁷ J.J. Kopeć, *Ks. Franciszek Blachnicki jako promotor formacji liturgicznej kapłanów w Polsce*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1985, nr 32, z. 8, s. 87.

⁴⁸ Tamże, s. 89.

⁴⁹ K. Wojacek, *Zarys działalności Instytutu Teologii Pastoralnej w pierwszym dwudziestopięcioletniu jego działalności*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1985, nr 32, z. 6, s. 114.

⁵⁰ *List Episkopatu Polski do kapłanów o reformy liturgicznej*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1964, nr 9, s. 186–190; por. C. Vagaggini, *Główne reguły reformy liturgicznej*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1963, nr 5, s. 128–132.

⁵¹ Trzeba tu podkreślić rolę listu z 29 listopada 1968 r. do Kongregacji Kultu Bożego, w którym kard. Stefan Wyszyński wraz z biskupami polskimi wyraża obawę o realizację postanowień soborowych związanych z liturgią. Wskazuje w nim, że reforma jest realizowana nieroztropnie, bez odniesienia do psychologii i pedagogiki, niszcząc starszą tradycję liturgiczną. Kard. Wyszyński w liście tym deklaruje, że w Polsce reforma liturgiczna będzie realizowana, ale stopniowo. Por. H.J. Sobeczko, *Dziedzictwo liturgiczne, życie i dzieło biskupa Franciszka Jopa (1897–1976)*, Opole 1986, s. 151.

Elementem w duszpasterstwie sakramentalnym, na który trzeba zwrócić uwagę, był podręcznik wydany w 1963 roku przez komisję pastoralną Episkopatu Polski, w której pracach uczestniczył bp W. Pluta od 1958 roku. W podręczniku tym znajdujemy wiele wskazań dotyczących duszpasterstwa liturgicznego, które były realizowane w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Warto podkreślić, że obok kwestii teologicznych i prawa liturgicznego, co wydaje się oczywiste, podjęto w nim również takie problemy, jak: piękno celebracji liturgicznych, potrzeba zatroszczenia się o przestrzeń celebracji liturgicznych, o zaangażowanie wiernych i podkreślenie ich roli w celebracji, tak aby obecność Chrystusa była przeżywana jak najpełniej. Wskazując na rolę tego podręcznika, biskup miał świadomość, że istnieje tendencja, aby koncentrować się na rubrykach, a nie na Chrystusie, dlatego pisał do kapłanów: „musicie nauczać wszystkich prawdziwej teologii i liturgii sakramentu, ukazując liturgię nie tylko jako same rubryki”⁵².

W Episkopacie Polski biskup był przewodniczącym komisji pastoralnej do spraw rodzin w latach 1965–1971 i podejmował to zadanie z ogromnym entuzjazmem. W tym właśnie czasie powstała pierwsza w Polsce instrukcja dla księży o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa, wydana 12 lutego 1969 roku. Tę instrukcję ponownie opublikowano w 1975 roku, już z wprowadzeniem do nowego rytu małżeństwa, który został w Polsce wydany w 1974 roku. Warto zwrócić uwagę na to, że spośród wszystkich rytów ten był najbardziej zmodyfikowany w stosunku do jego formy „przedsoborowej” i ma najwięcej odniesień do tradycji polskiej⁵³.

Dla bp. W. Pluty ważnym źródłem spotkania żywego Boga w Jezusie Chrystusie i rozpoznania Go jako prawdziwego zbawiciela była inspiracja Słowem Bożym i medytacja nad nim. O inspiracji tej pisał w liście do młodych, odwołując się w nim do tekstu R. Guardiniego⁵⁴. Słowo Boże jest też ukazywane przez biskupa jako źródło dobrego przygotowania do przyjęcia liturgii sakramentu i aktywności chrześcijańskiej⁵⁵. Widać w tym jakąś kontynuację słów P. Parscha, który pisał, że reforma liturgiczna musi się zacząć od proklamacji Słowa Bożego.

⁵² W. Pluta, *Refleksje nad podręcznikiem liturgii „Sakramenty w życiu pastoralnym”*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1964, nr 3, s. 74–88.

⁵³ W. Nowak, *Elementy agendy Marcina Kromera nad odnową liturgiczną obrzędu małżeństwa w Polsce*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1979, nr 32, s. 149–156.

⁵⁴ Por. W. Pluta, *Wskazania dla życia religijnego młodzieży*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1966, nr 3, s. 59–61.

⁵⁵ Por. R. Sarek, *Katecheza dla dorosłych sługi bożego Wilhelma Pluty*, w: A. Brenk (red.), *Facere veritatem in caritate*, Poznań 2005, s. 325.

Dlatego w przygotowaniu sakramentalnym centralnym miejscem powinno być przepowiadanie kerygmatyczne, a nie katechetyczne czy mistagogiczne⁵⁶.

W pismach bp. W. Pluty znajduje się też bezpośrednie odniesienie do O. Casela – pojawia się ono w kontekście wyjaśniania życia sakramentalnego⁵⁷. Odwołując się do teologicznych zasad *opus operatum* i *opus operantis*, autor wskazuje, że do skuteczności widzialnej sakramentów potrzeba bardzo realnego zaangażowania przyjmującego człowieka. Biskup w swoich tekstach nie podważa działania sakramentów *ex opere operato*, ale ukazuje znaczenie całej przestrzeni zaangażowania woli, rozumu i zmysłów człowieka⁵⁸. To odniesienie potwierdza jego pastoralne intuicje i motywuje go bardzo do intensywnej pracy na płaszczyźnie duszpasterskiej.

To zatroskanie widać w podręczniku dla szafarzy sakramentu chrztu św., który to podręcznik jest realną pomocą w aplikacji nowego rytu sakramentu chrztu św., opublikowanego w Polsce w 1972 roku. Warto zwrócić uwagę, że bp W. Pluta daje duszpasterzom i wiernym diecezjanom instrukcję dla szafarzy sakramentu chrztu św. już w roku wydania nowego rytu⁵⁹. Podręcznik nie tylko mówi o teologii sakramentu, ale też mocno podkreśla potrzebę edukacji religijnej i ascetycznej od najmłodszych lat człowieka⁶⁰. Co więcej, zaleca jako przygotowanie do tego sakramentu różne sposoby celebracji Słowa Bożego i błogosławieństwo, tak aby ożywiać życie Boże w rodzinie nie tylko przez Eucharystię, ale również przez różnorodność form celebracji liturgicznych, akomodowanych do możliwości percepcyjnych osób⁶¹. W zatroskaniu o życie Eucharystią rodzin, inspirowany nauczaniem papieża Piusa X, przygotował mały podręcznik, który miał pomóc dzieciom w przygotowaniu do Pierwszej Komunii Świętej, a który był tak naprawdę przeznaczony dla rodziców i księży⁶². W bardzo prosty sposób tłumaczył sens i znaczenie Eucharystii, akcentując rolę Mszy św. w wychowa-

⁵⁶ W. Pluta, *Teologia pastoralna, nauka i praktyka*, „Ateneum Kapłańskie” 1961, nr 53, s. 109.

⁵⁷ Tenże, *Sakramenty święte w zadaniach pastoralnych*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1964, nr 3, s. 74–88.

⁵⁸ Tenże, *W trosce o życie wewnętrzne*, s. 222–224; por. tenże, *Teologia pastoralna*, s. 109.

⁵⁹ Tenże, *Instrukcja dla szafarzy sakramentu chrztu św.*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1973, nr 1, s. 30–35.

⁶⁰ Tenże, *Chrzest św. – podręcznik pastoralny w parafiach* [mps w posiadaniu autora], Gorzów Wlkp. 1979.

⁶¹ Tenże, *W trosce duszpasterskiej o dzieci* [mps w posiadaniu autora], s. 4.

⁶² Tenże, *Przygotowanie komunii św. dla dzieci* [mps w posiadaniu autora], Gorzów Wlkp. 1963.

niu i potrzebę godnego w niej uczestnictwa. Zachęcał też księży, aby Msze św. z udziałem dzieci przygotowywali według formularzy mszalnych i w miarę możliwości duszpasterskich⁶³.

Podsumowanie

Biskup W. Pluta w swojej działalności był inspirowany różnorodnymi prądami duszpasterskimi i naukowymi. Jego doświadczenie bogactwa Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce potwierdzone jest poprzez ilość cytowanych źródeł i różnorodność autorów, do których się odwoływał i z których czerpał⁶⁴. Formacja, którą otrzymał, począwszy od domu rodzinnego, przez szkołę, seminarium, pracę w różnych parafiach, doświadczenie naukowe i Kościoła powszechnego oraz głęboka relacja z Bogiem wydały człowieka tak bardzo zaangażowanego i zatroskanego o życie Boże i życie wieczne powierzonych mu ludzi. W jego tekstach, które liczą ponad 5 tys. stron⁶⁵, a także w pracy duszpasterskiej, której powierzył się cały, widać spójną wizję i jasny obraz człowieka zintegrowanego łaską Bożą. Widać w tym stylu formacji duże otwarcie na to, co nowe, ale z dużym szacunkiem dla całej tradycji Kościoła. Zwracając szczególną uwagę na kwestie liturgiczne, należy zauważyć, że mimo możliwości zaangażowania się bezpośrednio w ruch liturgiczny wybiera raczej drogę pobożności indywidualnej, którą czerpie z duchowości Unii Apostolskiej Kleru i z medytacji nad Słowem Bożym. Jest to wynik konsekwencji i wyboru takiej, a nie innej drogi realizacji powołania Bożego. Na tak silnym fundamencie pobożności indywidualnej angażuje się jednak w aplikację wizji i postanowień soborowych w kwestiach liturgicznych, ze szczególnym jednak uwzględnieniem specyfiki polskiej rzeczywistości. Warto podkreślić też, że ten sposób formacji osobowości duchowej dał szczególnie twórczego biskupa, który w swojej działalności duszpasterskiej i teologicznej zbudował cały system katechez sakramentalnych. Przez wiele lat ten cykl katechez skutecznie formował wiernych diecezji. Niestety, duża część tych materiałów przeważnie nie jest wykorzystywana w duszpasterstwie, a przecież pomysły sprzed czterdziestu czy trzydziestu laty pozostają nadal bardzo aktualne. Dlatego należałoby gruntownie opisać katechezy teologiczne i liturgiczne oraz

⁶³ R. Harmaciński, dz. cyt., s. 156.

⁶⁴ Por. S. Jaworecki, dz. cyt., s. 84–97.

⁶⁵ P. Socha, *Biskup Wilhelm Pluta, jako nauczyciel wiary*, „Studia Paradyskie” 1985, nr 1, s. 65.

system duszpasterstwa sakramentalnego, których autorem jest bp W. Pluta, aby na nowo odkryć ten wyjątkowy potencjał duszpasterski, zaproponowany przez wieloletniego pasterza Kościoła gorzowskiego.

Bibliografia

- Acta Synodalis Sacrosanti Concilii Oecumenici Vaticani II*, 3/4, Città del Vaticano 1974.
- Dalmis I.H., *Storia della liturgia: riti e famiglie liturgiche*, w: A.G. Martimort (ed.), *La Chiesa in preghiera*, 1/4, Brescia 1987.
- Dec I., *Teologia na Śląsku po II wojnie światowej*, w: A. Brenk (red.), *Sursum Corda. Księga jubileuszowa ku czci księdza Biskupa Adama Dyczkowskiego*, Zielona Góra 2002.
- Flores J.J., *Wprowadzenie do teologii liturgii*, Rzym 2004.
- Harmaciński R., *Posługa pasterska Biskupa Wilhelma Pluty w Diecezji Gorzowskiej (1958–1986)*, Wrocław 1994.
- Jaworecki S., *Przepowiadanie Słowa Bożego w pasterskim posługiwaniu Ks. Biskupa Wilhelma Pluty w latach 1958–1986 ze szczególniejszym uwzględnieniem listów pasterskich. Studium historyczno-teologiczne*, Wrocław 1998 [mps pracy doktorskiej, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu].
- Jura P., *Il movimento liturgico e la «receptio» dell'evento conciliare in Polonia*, Padova 2002.
- Kłakus M., *Powstanie i rozwój seminarium Śląskiego w Krakowi*, w: J. Kupny (red.), *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne (1924–2004)*, Katowice 2004.
- Kołodziej J., *Historia parafii Trójcy Przenajświętszej w Kochłowicach w l. 1925–1990*, Katowice 1991 [mps w Bibliotece WSSD w Katowicach].
- Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967.
- Kopeć J.J., *Ks. Franciszek Blachnicki jako promotor formacji liturgicznej kapłanów w Polsce*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1985, nr 32, z. 8.
- Kopeć J.J., *Formacja kapłańska i naukowa oraz kierunki badań nad liturgią ks. prof. Wacława Schenka*, w: H. Sobeczko (red.), *Profesor i duszpasterz. Księga pamiątkowa ku czci ks. W. Schenka*, Opole 1988.
- Koperek S., *Ks. Michał Kordel w kontekście polskiego ruchu liturgicznego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1988, nr 2.
- [Redakcja], *Kronika krajowa*, „Misterium Christi” 1932–1933, nr 6–7.
- Lefebvre G., *Mszał Rzymski z dodatkiem nabożeństw nieszpornych. Przekład polski*, Bruges 1932.
- Marsili S., *Liturgia. Momento nella storia della Salvezza*, „Anamnesis” 7/1, B. Neumheuser, S. Marsili, M. Auge, R. Civil (ed.), Genova 2001.
- Midili M., *Teologia pastoralna w praktyce*, Rzym 1985.

- Młotek A., *Teologia katolicka na Uniwersytecie Wrocławskim*, Wrocław 1998.
- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Nowak W., *Elementy agendy Marcina Kromera nad odnową liturgiczną obrzędu małżeństwa w Polsce*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1979.
- Pluta W., *Założenia pastoralne z odniesieniem do dzieł F. Arnoda z Tübingen*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1959, nr 1.
- Pluta W., *Porządek aktywnego uczestnictwa wiernych we Mszy św.*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1961, nr 3.
- Pluta W., *Teologia pastoralna, nauka i praktyka*, „Ateneum Kapłańskie” 1961, nr 53.
- Pluta W., *Dziennik soborowy*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1963, nr 6.
- Pluta W., *Przygotowanie komunii św. dla dzieci* [mps w posiadaniu autora], Gorzów Wlkp. 1963.
- Pluta W., *Refleksje nad podręcznikiem liturgii „Sakramenty w życiu pastoralnym”*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1964, nr 3.
- Pluta W., *Sakramenty święte w zadaniach pastoralnych*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1964, nr 3.
- Pluta W., *Wskazania dla życia religijnego młodzieży*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1966, nr 3.
- Pluta W., *Rozważania w Wielkim Poście 1967 roku*, [mps w posiadaniu autora], Gorzów Wlkp. 1967.
- Pluta W., *Instrukcja dla szafarzy sakramentu chrztu św.*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1973, nr 1.
- Pluta W., *Dziękczynienie po Mszy św.*, „Wiadomości Kościelne Kurii Gorzowskiej” 1976, nr 7.
- Pluta W., *Chrzest św. – podręcznik pastoralny w parafiach* [mps w posiadaniu autora], Gorzów 1979.
- Pluta W., *W trosce o życie wewnętrzne*, Poznań–Warszawa 1980.
- Pluta W., *List z 11 listopada 1970 roku o tworzeniu „człowieka w Chrystusie” we wspólnocie braci*, w: *Abyśmy byli jedno*, Gorzów 1985.
- Pluta W., *W trosce duszpasterskiej o dzieci* [mps w posiadaniu autora].
- Sarek R., *Katecheza dla dorosłych sługi bożego Wilhelma Pluty*, w: A. Brenk (red.), *Facere veritatem in caritate*, Poznań 2005.
- Schmaus M., *Katholische Dogmatik*, München 1940.
- Sczaniecki P., *Ojciec Karol van Oost*, Tyniec 1990.
- Seveso B., *Zbudować Kościół. Teologia pastoralna ze swoimi problemami*, Turyn 1982.
- Sobeczko H.J., *Dziedzictwo liturgiczne, życie i dzieło biskupa Franciszka Jopa (1897–1976)*, Opole 1986.
- Socha P., *Biskup Wilhelm Pluta jako nauczyciel wiary*, „Studia Paradayskie” 1985, nr 1, s. 65.

- Socha P., *Biskup Wilhelm Pluta – wierny duchowi Unii Apostolskiej Kleru*, „Notitiae” 1986, nr 13.
- Socha P., *Z ludu wzięty*, „Aspekty” 1992, nr 1.
- Socha P., Wypowiedź udzielona T. Sałatce 15 IX 2006 roku w Zielonej Górze.
- Socha P., Wywiad udzielony T. Sałatce 20 IV 2007 roku.
- Sroka J., *Apostolstwo liturgiczne ks. Michała Kordela w „Mysterium Christi”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1976, nr 29.
- Tanquerey A., *Teologia ascetyczna i mistyczna*, Kraków 1928.
- Tanquerey A., *Życie duchowe – traktat o teologii ascetycznej i mistycznej*, Tournai 1930.
- Vagaggini C., *Główne reguły reformy liturgicznej*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 1963, nr 5.
- Wojaczek K., *Zarys działalności Instytutu Teologii Pastoralnej w pierwszym dwudziestopięcioleciu jego działalności*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1985, nr 32, z. 6.

BISKUP WILHELM PLUTA (1910–1986) ŹRÓDŁA FORMACJI LITURGICZNEJ

Streszczenie

W każdej wspólnocie są osoby szczególne, które wyznaczają kierunki i prowadzą innych ludzi. Często to właśnie patrzenie na świat tych osób zostaje przyjęte przez innych, stając się normą postępowania w życiu. Taką postacią formującą innych dla diecezji zielonogórsko-gorzowskiej był i jest nieustannie bp Wilhelm Pluta. Przez swoje dzieła realnie kształtuje wiarę i człowieczeństwo diecezjan, mimo że od jego śmierci w 1986 roku upłynęło już 27 lat. Z tego powodu warto zobaczyć nie tylko to, co biskup uczynił dla diecezji w różnych przestrzeniach życia, a co było też już wielokrotnie przedstawiane i analizowane w pracach naukowych, ale wskazać też źródła jego formacji, które stały również u podstawy twórczości bp. Pluty. W tej analizie chciałem skupić się na ukazaniu źródeł jego formacji liturgicznej. Temat ten zasługuje na szczególną uwagę, gdyż po Soborze Watykańskim II i Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* przestrzeń liturgiczna nabrała nowych kierunków i nowego znaczenia, z którym należało zapoznać wiernych. Biskup podjął to wyzwanie i z ogromnym zapałem zabrał się do pracy. Pomagały mu w tym różnorakie doświadczenia ruchu liturgicznego, z którymi się zetknął na swojej życiowej drodze, a które zostały ukazane w tym artykule.

Słowa kluczowe: formacja liturgiczna, bp Wilhelm Pluta, diecezja gorzowska, reforma liturgiczna w Polsce

**BISHOP WILHELM PLUTA (1910–1986)
– THE SOURCE OF LITURGICAL FORMATION**

Summary

In every community there are special people who set the direction and lead other people. Very often the way they perceive world becomes the way others start to see it and start to live. Such a person for the Zielona Góra-Gorzów Diocese was and still is Bishop Wilhelm Pluta. Although it's been 27 years since his death in 1986 his work really shapes the faith and humanitarian attitude of local people. That is why it is worth seeing not only what he did for the diocese in different areas of life, what has already been often presented and analyzed in academic essays, but also we should indicate the sources of his formation, which became the base of his work. In this analysis, I want to focus on showing the sources of liturgical formation of Bishop Wilhelm Pluta. This topic deserves our special attention because after the Second Vatican Council and the *Sacrosanctum Concilium* constitution sacral and liturgical space changed its' meanings. The people of the diocese needed to be introduced into those changes. The Bishop took the challenge and with a lot of his effort started working with this issue. All his previous liturgical experience, which has been presented in this article, helped him with that work.

Keywords: liturgical formation/ education, bishop Wilhelm Pluta, gorzowska diocese, reform of liturgy in Poland

Translated by Tomasz Salatka